

Mátyás-pajzsunk egyetemes művelődéstörténeti jelentősége

A XV. századi *Mátyás-pajzs* magyar nemzeti művelődéstörténeti örökségünk egyik legkiemelkedőbb művészeti remeke! Foltán László olimpiai bajnok és Janek György, a *Magyar Arany Érdemkereszt* kitüntetettje sok éve célul tűzte ki, hogy ez a XV. századból máig fennmaradt remekművű hungarikumunk a párizsi Hadtörténeti Múzeum (Musée de l'Armée) gyűjteményéből véglegesen visszakerüljön eredeti származási helyére, Magyarországra. „*Magyarország a kereszténység védőpajzsa*” volt a Hunyadiak idején

is: kimagasló értékű eredményét jelentené, ha megvalósulna e jelentős magyar művészettörténeti értéket képviselő Matyas-pajzs végleges hazahozatala. 1989 óta folyamatos magyar vágy ez, melyről egy akkori híradás igen érzékletesen számolt be. „*Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy atlétaedző, aki fejébe vette, hogy Matyas király Párizsban – a párizsi Musée de l'Armée-ben – őrzött halotti pajzsát, ha másképpen nem, de »vendégségbe« hazahozatja. S ahogyan az a mesében lenni szokott, Janek Györgynek (a BVSC szakedzőjének) 1989 őszétől számtalan próbát kellett kiállnia ahhoz, hogy álma végül is – egy esztendei küzdelem után – valóra válhasson.*” Janek György „*amatőr pajzskutatónak*” az érdeme, hogy „*pénzt, időt és energiát nem kímélve, többször is megjárta Párizst, hogy a helyszínen folytatott tárgyalásaival segítse a pajzs hazatérését*”, és számos levelet írt, hogy a „*pajzs hazahozatalát sinre tegye*”. Az eredmény meg is született: Párizsból „*1990. november 13-án este a Magyar Honvédség különrepülőgépén hozták Budapestre*” a Matyas-pajzsot „*kölcsönzés formájában*”. E siker is igazolja, hogy Janek György „*kitűnőre vizsgázott kitartásból, nemzeti történelmünk iránti tiszteletből*”. (1) E körben indokolt utalnom arra, hogy a Matyas-pajzsról az első komoly tudományos igényű írás Kubinyi Ágoston tollából született meg 1855-ben, ebben a szerző a következőket rögzítette: „*...nem hallgathatom azon óhajtásomat, vajha számos hazánkfiainak, kiknek a mindenható módot nyújtott a külföldön utazhatni, kinnlétüket necsak mindennapi s rendszeren itthon is gyakran jobban és olcsóbban föllelhető mulatságokban és gyönyörűségekben töltenék, hanem a világban elszórt s nálunk kevésbé ismeretes tudományos kincsekkel, de kivált künnlevő hazai történeti em-*

lékeinkkel gazdagítanak intézeteinket.” (2) Ez a Kubinyi-óhaj teljesedett be 1989-ben, amikor Janek György a Mátyás-pajzs hazahozatala érdekében megkezdte napjainkig folytatott értékes tevékenységét. 1990-ben országos jelentőségű hírré lett a Mátyás-pajzs hazatérése: erről tanúskodik a következő híradás is. „Mátyás király halotti pajzsa rövid időre hazatért Magyarországra: a párizsi Musée de L’Armée – ahol a becses magyar történeti emléket őrzik – kölcsön adta a Budapesti Történeti Múzeumnak, a Mátyás király halálának 500. évfordulójára rendezett kiállításra. A pajzsot Katona Tamás külügyminisztériumi államtitkár szerdán adta át a múzeumnak. Ezt a pajzsot – miként a kutatók elmondták – feltehetően Kálmáncsehi Domokos székesfehérvári prépost készítette és helyezte Mátyás ravatalához. A bőrből és fából készült pajzson Mátyás király, Kálmáncsehi, Ernuszt Zsigmond pécsi püspök és feltehetően Morvaország s Galícia címere, valamint a latin nyelvű felirat: Istennek kegyes, áldott anyja, Mária, esedezzél Mátyás királyért – látható. A leírás szerint Sopronban őrizték a pajzsot, 1620–30 között II. Ferdinánd Bécsbe szállíttatta a császári fegyvertárba.” (3) 2015-ben Dombi Margit a következőket fogalmazta meg a Mátyás-pajzs Párizsba kerüléséről: „Mátyás aranyozott halotti pajzsa – amit az általa nagy hadvezérnek tartott Corvinus iránti tiszteletből – Bécsből Napóleon vitetett Párizsba 1809-ben, a győri csatát követően, ma is ott található az Invalidusok Palotájában lévő Musée de L’Armée-ben”. (4)

Hetes Tibor ezt írta a Mátyás-pajzs története kapcsán: „A párizsi Musée d’ Artillerie (mai Hadtörténeti Múzeum) őrzi egyik legbecsesebb hadtörténeti emlékünket, Mátyás király halotti pajzsát. A Musée d’ Artillerie-t XIV. Lajos idején alapították. Többször elpusztult, végül is a Palais des Invalides-ben kapott helyet, ahová Napóleon helyeztette. Ekkor került a pajzs az isztriai herceg, Jean Bassiere – Napóleon lovasvezére – fegyvergyűjteményéből a múzeumba.” (5) Az isztriai herceg „Béssiére János; Napoleon egyik legjelesebb lovas vezére” volt. „Ezen világhírű párisi múzeumnak gondosan őrzött elsőrendű műkincsei között rejtőzik, távol a magyar földtől, honfitársaktól alig ismerve Hollós Mátyásnak ritka szépségű pajzsa, melynek félremagyarázhatatlan sebhelyei krónikánál ékesebben hirde-

tik »a nagy vezér magzatának« vitéz jellemét. E pajzs korábbi történetét teljes homály fedi. Csak annyit tudunk róla, hogy vétel útján került mostani helyére az isztriai herceg fegyvergyűjteményéből, midőn azt elárverezték, meg hogy előzőleg a Durand-féle kollekcióhoz tartozott. A múzeum vezető körei idejében fölismerték műbecsét és a megillető figyelemmel helyezték üvegszekrény alá, Mátyás kortársa, a híres richmondi és későbbi VII. Henrik angol király pajzsának közelébe, a középkor és újkori fegyverzetek egyik nagy termének közepén, úgy hogy a figyelmes látogatónak rögtön a szemébe ötlük.” (6)

2003-ban Baják László a következőket rögzítette: A „Hunyadi Mátyás gyászszertartásáról fennmaradt és jelenleg Párizsban őrzött temetési pajzsot” illetően fontos, hogy a „pajzson Mátyás címerét felirat, illetve Halics és Morvaország, valamint Ernuszt Zsigmond pécsi püspök és Kálmáncsehi Domonkos székesfehérvári prépost címere veszi körül”. „A pajzs kis mérete és felirata: »Alma deigenitrix Maria interpello pro rege Matthia« (Istennek kegyes áldott anyja, Mária esedezzél Mátyás királyért), valamint a temetést celebráló Kálmáncsehi személye sugallják az epitáfium jellegét. Mivel a pajzson Mátyás »országai« közül csak Halics és Morvaország címere van képviselve, nyilvánvaló, hogy a temetésen több hasonló pajzs szerepelhetett. A két főpap címere arra utal, hogy a fennmaradt pajzsot ketten készítették. Valószínűleg azért kellett osztozniuk a tisztelet kinyilvánításának e formájában, mert Mátyás országainak számától függően a szükséges pajzsok száma korlátozott volt. A forrásokban a pajzs(ok)ról nem esik szó, ezért valószínű, hogy nem a szertartásban volt szerepük, hanem a székesfehérvári temetés alkalmi dekorációjához tartozhattak. Feltehető, hogy a kor uralkodóinak síremlékeihez hasonlóan Mátyás országainak címerei végleges formában a márvány síremlékére kerültek.” (7) 1855-ben Kubinyi Ágoston ezt jegyezte le a Mátyás-pajzsról: „...azt tartom, hogy ez dicső Mátyásunk temetési ünnepélyénél használtatott, még pedig hihető inkább a bécsi, mint a székesfehérvári ünnepélynél. [...] Minekutána pedig ezen, az akkori-ban Bécsben mulató küludvarok követei kérdésen kívül jelen voltak, igen hihető, a francia követ a sarcophag mellett díszlő egyik pajzst magával

vitte, s ez jelenleg a párizsi tűzterek fegyvertárában őriztetik.” (8) „Mátyás király temetésén valószínűleg több címeres halotti pajzs is szerepelt. Az egyik, amelyet a szertartás celebrálója, Kálmáncsehi Domonkos székesfehérvári prépost és Ernuszt Zsigmond pécsi püspök készíttetett, Párizsban napjainkig fennmaradt. Ennek a pajzsnak, amelyen Mátyás címerét Halics, Morvaország, valamint Kálmáncsehi Domonkos és Ernuszt Zsigmond címerei fogják körül, nem ismerjük az eredeti funkcióját, de lehet, hogy – feltételezhető társaival együtt – a ravatal köré állították, esetleg a temetési menetben is felvonultatták.” (9) A sport és a nemzeti érzés együttes élménye tekintetében jó példa az a XXI. századi rendezvénysorozat, amelyet két sportember szervez immár egy évtizede. 2010 júliusában egy híradás jelent meg arról, hogy az „Amiért a harang szól – Nándorfehérvár 1456” című „történelmi megemlékezés-sorozatot két lelkes, a magyar múlt dicső eseményeinek és hőseinek emléket megőrizni, és az utókor számára továbbadni kívánó sportember álmodta meg”. „Foltán László, az 1980-as moszkvai olimpia bajnoka, többszörös világbajnok kenus és jó barátja, Janek György, hosszútávfutó, a BVSC Szabadidő Szakosztályának vezetője pénzt, időt és energiát nem kímélve dolgozott terveik megvalósításáért, amelynek eredményeképpen létrejött egy hagyományteremtő, a hazafias érzéseket erősítő és a sportot is magában foglaló eseménysorozat”. (11) A fentiek jegyében igen nagy megtiszteltetés számomra, hogy Hunyadi-kutató voltom révén 2014 februárjában sorra került megismerkedésünk után Foltán László és Janek György a barátságába fogadott. A Hunyadiak és korszakuk iránt érzett lelkes tisztelet teremtette művelődéstörténeti sorsközösségünk kiemelkedő eseményeként éltük meg mind a hárman, hogy 2018 pünkösdjén Csíksomlyóra kaptunk meghívást. E körben és Csík magyar művelődéstörténeti öröksége kapcsán fontos rögzíteni, hogy „már a X-XI. században jelen volt itt a magyarság”. Darvas-Kozma József „a csíkszeredai Szent Kereszt egyházközség plébánosa, a milleniumi templom építetője írt nagyon érdekes könyvet a csíksomlyói búcsú eredetéről, a búcsújárás és a kegyhely történetéről”. „Kutatásai az egyetlen magyar alapítású szerzetesrendhez,

a pálosokhoz vezetnek. [...] A pálosok a XIV. század elején váltak egyházzogilag elismert szerzetesrenddé.” Darvas-Kozma József „a csíksomlyói ferences kolostor elődjében pálos kolostort valószínűsít”: véleménye szerint „a Salvator-kápolna már a XIV. században létezett, őrei pálos remeték voltak”. A remeteség önálló voltát bizonyítja, hogy az itteni „Salvator-kápolna 1782-ig nem tartozott sem a ferencesekhez, sem a csíksomlyói plébániához”. (12) Feltétlenül indokolt, hogy a pálosok csíksomlyói jelenléte és a székely jog világának XIV. századi kapcsolatrendszere körében még további kutatások folynak, különösen az alábbi megállapítás fényében! „Csíksomlyón nem volt kegyúr, aki beleszóljon a rendház sorsába, ráadásul az itteni kolostor helyzete a székely jog alapján alakult ki, s ebben teljesen különbözött a többi erdélyi kolostortól.” (13) A magyar csángók és székelyek vallásos érzületében, hitéletében Csíksomlyó évszázadok óta szakrális jelentőségű: ennek okán az alábbi, a pálos renddel összefüggő megállapítás külön is kiemelendő. A Salvator-kápolna pálos kötődésére utal „a szűk diadalív, a mennyezeten megjelenő remete szentek ábrázolása és a pálosok kiváltságaként kapott pünkösdszombati búcsú”. (14) Csíksomlyó szakrális élmény az egész magyar keresztény nemzetünk számára! „Csíksomlyó dombján a pogánykori magyaroknak valami nagy kultuszuk volt.” A „székelyek és a csángók Babba Máriához fohászkodnak, a bölcsőtől a sírig minden ügyükben”: a „Holdat is Babba Máriának nevezik”. „Babba egy ősi istennő volt, akit tiszteltek eleink. Kultushelyén ma az Istenanyát tisztelik, akinek lába alatt a Hold és feje felett a tizenkét csillagból álló koszorú található.” (15) A Mátyás-pajzs művelődéstörténeti jelentősége jegyében úgy látom, hogy érdemes és indokolt feltárni a XV. századi bodfalvi Bod család és a Hunyadi nemzetség esetleg fennálló rokonsági kapcsolatrendszerét is. „A Bodfalvi Bod család címe-reslevele. 1460. febr. 21. Buda. I. Mátyás király Bodfalvi Bod Szilveszternek, Jánosnak és Gálnak, Ung megyei nemeseknek az oklevél élén megfestett címet adományozza, ősi nemességük nagyobb bizonyítékára és dicsőségére. Az oklevél az adományozott címet és a címerszerzők érdemeit nem írja le. Címer: balra dőlt, kerek talpú pajzs vörös mezejében kék

balharánt pálya, előtte balra fordult páncélos alak, fején sisak, amely alól arcának csak kis része látszik ki, kezein kézelős páncélkesztyű. A páncél alól kilátszik a térdig érő sodronying, lábán sínpáncél és vascipő, balján négyszögletes fapajzs, kezeiben lövésre kész számszerij. Sisak: balra fordult csőrsisak. Sisakdísz: két vörös, zárt sasszárny, kék balharánt pályával osztva. Takaró: vörös-kék. A megkopott oklevél értékes viselettörténeti emlékünkhöz: a korabeli páncélos vitéz – feltevések szerint Mátyás ún. fekete seregének – harci felszerelését örökítette meg. A király 1459 körül kezdte megszervezni seregét. E páncélról eddig más adatunk nem lévén, a feltételezést se cáfolni, se megerősíteni nem tudjuk. Mindenesetre valószínűnek tűnik, hogy a megadományozottak, vagy közülük valamelyik, ebben az öltözetben és fegyverzettel szolgált Mátyás király zsoldos seregében.” (16) A fentebb említett „négyszögletes fapajzs” azért is fontos adalék, mert az alakját és a színét tekintve is a Mátyás-pajzshoz hasonlít. A bodfalvi Bod család és a Hunyadi nemzetség rokonsági kapcsolatrendszereit azért indokolt feltárni, mert a megítélésem szerint nyilvánvaló, hogy a havasalföldi székely Örlóc nem Both ágából származó Buth-i Vajk volt a Hunyadiak őse. 2019-ben Hunyadi János egyetemes jelentősége kapcsán számos nemzetközi megemlékezésre van lehetőség bolgár, lengyel, olasz barátainkkal, valamint Csík-somlyón is, különösen a májusi pápalátogatás okán. 575 esztendővel ezelőtt indult meg Várnába a keresztény Európa védelmében a magyar haderő Hunyadi János székely ispán és erdélyi vajda vezérletével. A magyar, lengyel, bolgár és itáliai katonákból álló had vitézi helytállása ellenére 1444 novemberében e csata vereséggel végződött: I. (Jagelló) Ulászló király és Giuliano Cesarini bíboros is itt hunytak el. A várnai csata keresztény vitézeinek hősiességéről 465 soros görög eposzt írt Paraszpondülosz Zotikosz, aki jelen volt a csata színhelyén. E görög eposz központi hőse a magyar hadvezér, Hunyadi János volt! Hunyadi János édesapja a havasalföldi székely Örlóc nem Bod/Both/Buth ágából származó Buth-i Vajk volt. A „Buthi Valachi filius” azt jelenti, hogy édesapja, a „vlach” Buth-i Vajk magyarsága a görög műveltség szókinccse, fogalmi világa jegyében értelmezendő. A görög vlachosz szó

pásztort jelent. E görög szóból ered a csak a magyar jogrendben létező „ius valachicum”, azaz a pásztorjog, és az ebbéli életmódot kifejező oláh szó is. A XIV. századi Havasalföld görög neve Oungrovlachia, ami magyarul Magyarpásztorföldet jelent: ez volt a Kárpátokon túli magyar lovasíjász-nemzetségek nagy szabadságban élő, nagyállattartó pásztorvilága, melynek legszervezettebb határvédelmi katonai erejét a havasalföldi Székely megye biztosította. A XIV. századi Havasalföld (Argyas) magyar alapítású püspöksége szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi ősök székely eredete terén. Az évszázadokon átívelő magyar–görög műveltségi kapcsolatok (a XI–XII. századig létező magyar–görög határ) jelentősége kapcsán fontos, hogy a szentföldi zarándokút megnyitása révén Szent István király korától kezdve egészen a XIV. század végéig a Duna mentén Konstantinápolyba irányuló állatkereskedelem Magyar-pásztorföld (Oungrovlachia) magyar lovasíjász-pásztorvilága az itteni székely nemzetségek irányítása alatt állt. Erdély és Magyarpásztorföld (Oungrovlachia/Havasalföld) történelmi összefüggéseinek jegyében fontos, hogy ez utóbbi térség azonos a Konstantinápoly irányában zajló nagyállat-kereskedelmünket kifejező, a „rómaiak legelője” („pascua Romanorum”) és a „rómaiak pásztorai” („pastores Romanorum”) fogalmakkal megjelölt középkori magyar gyeplégyekkel. A latin „romanos” és a görög „romios” fogalmak a Hunyadiak koráig „római” értelmük okán valójában görögöt jelentenek: e szóhasználat szerepel a hivatkozott görög eposzban is. Ez utóbbi görög vonatkozásokra már csak azért is fontos felhívni a figyelmet, mert a XVII. századi fanarióta görög Kantakuzénosz család korából való térképen ábrázolták a fentebb hivatkozott „Kis-Székelyföld” területét! A fenti adalékok és Mátyás király nagyapja, Buth-i Vajk neve okán a család magyar eredetére vonatkozó összegzőként fontos rögzítenem, hogy megítélésem szerint a magyar Hunyadi család XIV. századi ősei a Kárpátokon túli magyar pásztorvidékek egyik kimagaslóan jelentős területén, jelesül Havasalföldnek „Kis-Székelyföld” nevet viselő térségében a határvédelmet ellátó és ekként nagy szabadságban élő magyar lovasíjász-pásztortársadalomba tartozó székely Örlóc nem Bod ágából származtak, méghozzá ezen ág katonai vezetői voltak a magyar gyeplégy eme részén.

Magyarországnak a „kereszténység védő-pajzsa”-eszményöröksége jegyében (évszázadokon át) felvállalt értékvilága okán fontos utalnom azon történelmi jelentőségű szavakra Mátyás királyunk életszentségére vonatkozóan, melyek a székesfehérvári temetési szertartásán hangoztak el. *„Ranzano Péter lucerai püspöknek, a tudós férfiúnak, a nápolyi követnek adatott az a megbízatás, hogy a szertartás alatt a királyt magasztalja. Dicső tetteiről eléggé ékes és hosszú beszédet mondott. Az országtanács és az összes főpap helyeslése közben részletesen kifejtette, hogy Mátyás királyt, mint a keresztény világ védelmezőjét, a legyőzhetetlen fejedelmet, s aki a római egyházért mindig hatalmas érdemeket szerzett, joggal a szentek közé kellene iktatni. Hozzájárult ehhez az egész gyülekezet, s a tanács erről határozatot hozott.”* (17) 1490 Szent György havában temették el Hunyadi János fiát, Mátyás királyt, akit dicsőséges életútja révén rendkívüli tisztelet övezett a keresztény Európában.

Magyarságunk értékvilágában kiemelkedő fontosságú, hogy az életszentséget képviselő Mátyás királyunkról méltón megemlékezzünk, és az idén vagy az elkövetkező években egy emléktábla kerüljön felállításra a korabeli temetési szertartáson elhangzott fenti mondatok feltüntetésével!

A fenti eszményörökségeink jegyében került sor a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata, a Görög Szószólói Iroda és a Pro Patria Egyesület közös szervezése és az Országgyűlés elnöke, dr. Kövér László fővédnöksége által 2018. november 14-én egy remek konferenciára az Országházban. Az *Európai sorsközösség a kereszténység védelmében – a Hunyadiaktól napjainkig* címmel megtartott konferencián igen értékes emlékbeszédek és gondolatok hangoztak el dr. Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes; dr. Kiss-Rigó László püspök; dr. Lomnici Zoltán, az Emberi Méltóság Tanácsának elnöke; Gaal Gergely, a Mátyás Király Emlékév Tanácsadó Testület elnöke; dr. Miklós Péter történész; dr. Konrad Sutarski író; dr. Kriza Ildikó néprajzkutató; Bathány Boldizsár és Széchenyi Márk mint a nagy múlttal rendelkező történelmi családok leszármazottai; valamint Harangozó Imre néprajzkutató részéről. Jómagam művelődéskutatóként emlékeztem meg a Hunyadi nemzetségből származó királyunk egyetemes értékeket felmutató

értékvilágáról, a XV. századi filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatok jelentőségéről. *Mátyás király reneszánsz világa a görög kapcsolatok fényében* címmel megtartott előadásomban nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy a XV. századi Európa legdicsőségesebb reneszánsz uralkodója, Hunyadi Mátyás bibliofil és filhellén magyar király volt. Ezzel a nyilvánvaló ténnyel a kor legkiválóbb görög tudóskörei, valamint Európa humanistái is tisztában voltak.

Itt fontos kitérnem arra is, hogy a XV. századi magyar és görög műveltségi kapcsolatok sok érdekességet mutatnak az európai reneszánsz világában. A XV. századi magyar–görög műveltségi kapcsolatok körében kiemelkedő jelentőségű a magyarrá lett Antonio Bonfini krónikája, melyben kiemelte azt is, hogy Mátyás király és fia, Corvin János is tudott görögül. Ez utóbbi adalékok azért is hangsúlyozandók, mert a korabeli magyar–görög kapcsolatok jelentősége igen izgalmas kutatási terület. A XV. század csodás reneszánsz keresztény műveltségi világának legkiemelkedőbb derékhadát Mátyás király korában az itáliai tudósok és ezen belül leginkább a törökök elől Itáliába menekült görög tudóskörök, valamint a velük rendkívül szoros kapcsolatban álló magyar paptudósaink jelentették. A középkori görög állam (1453-ig, azaz Konstantinápoly törökök általi elfoglalásáig létező) művelődéstörténeti jelentősége kapcsán érdemes megemlíteni a konstantinápolyi görög tudós, Manuel Khrüszolorasz (1355–1415) tevékenységét, aki hatalmas műveltségi hatást ért el Itáliában a XIV. század végétől. E tudósember diplomataként járt Zsigmond király udvarában: együttműködésük legfőbb célja a keresztény egység megteremtése, valamint az európai sorsközösség jegyében való közös fellépés volt Európa megvédése érdekében. A Hunyadiakkal és magyar tudósvilágukkal kapcsolatban álló itáliai görög tudóskörök mind Khrüszolorasz diplomáciai és műveltségi látásmódjának az örökösei voltak a XV. század folyamán. Még Konstantinápolyban Khrüszolorasz tanítványa volt Guarino Veronese (1374–1460), aki aztán mestere lett Janus Pannoniusnak. Reneszánsz magyar költőnket a szintén itáliai görög, Ioannész Argyropoulosz (1415–1487) versben köszöntötte. Janus Pannonius és Theodorosz Gazasz (1398–1478) kapcsolata is

fontos adalék. Gazasz unokatestvére, Andronikosz Kallisztosz (1400–1476) hatalmas görög kéziratgyűjteménnyel rendelkezett: Európa számos országába elutazott, és ebben a műveltségi küldetésében a Hunyadiak kora legkiemelkedőbb itáliai görög tudósának, Bészarion bíborosnak a támogatását is élvezte. A fenti személyes kapcsolatok jelentősége okán fontos utalnom arra is, hogy a neoplatonista Gemisztosz Pléthon és tanítványa, Bészarion (1403–1472) az uniós zsinatok során kimagasló műveltségi tevékenységet fejtettek ki még Zsigmond király időszakában. Az egyházegyesítés kimondását jelentő uniós okmányt görög nyelven (Pléthon tanítványa) Bészarion olvasta föl; majd ezt követően Giuliano Cesarini bíboros latin nyelven. Giuliano Cesarini volt az, aki elkísérte Hunyadi Jánost a várnai csatába, és a vereség következményeként végzett vele a török 1444 novemberében. Mátyás király könyvtára kapcsán kiemelendő a Bészarion-kódex jelentősége, hiszen e kötet Bészarion bíboros azon munkáit tartalmazta, melyek az egyházi unió kérdéskörét ölelték föl. Pléthon tanítványa volt Nikolaosz/Laonikosz Khalkokondülész (Athén, 1420-as évek – 1490) görög történetíró is, aki 1480 táján írta meg az *Apodeixis historiön (Történeti ábrázolás)* című 10 kötetes történeti munkáját: Magyarországot, Erdélyt, Zsigmond magyar királyt, Hunyadi Jánost és fiát, Mátyás királyt is megemlíti könyvében. Testvére, Demetriosz Khalkokondülész mintegy négy évtizeden át oktatott az itáliai egyetemen: műveltségi életútjának legfőbb célkitűzése a keresztény egység megteremtése és Konstantinápoly felszabadítása volt. Demetriosz Khalkokondülész tanítványa volt Theodorosz Gazasz, aki kiváló kapcsolatban állt Janus Pannonius magyar humanistával. Demetriosz Khalkokondülész tanítványa volt Ioannész Laszkarisz, aki Argyropoulosz utódként 1479-től Firenzében görög irodalmat oktatott. Ioannész Laszkarisz és a krétai tudósok, Demetriosz Damilasz és Mikhael Aposztolész műveltségi kapcsolatai külön is kutatandók. A Khalkokondülész testvérekről kiemelendő, hogy Bészarion támogatását élvezték. A XV. századi itáliai görög tudóskör legkiemelkedőbb központi személyisége, vezéralakja volt Bészarion bíboros, aki évtizedeken átívelő műveltségi és közéleti tevékenysége rév-

vén valójában Európa első diplomáciai hatalmasága lett. Életművének magyar vonatkozásai kimagasló jelentőségűek a Hunyadiak idején! Különösen igaz ez Mátyás király korszakában, melynek magyar államhatalmi, diplomáciai és műveltségi értékvilága számos tekintetben mutatja föl a görög kapcsolatrendszer jelentőségét. A fentiek alapján indokolt rögzítenem, hogy valódi és igen erőteljes műveltségi és diplomáciai együttműködést felmutató személyes kapcsolatrendszer teremtődött Mátyás király magyar tudósai és a XV. századi itáliai görög tudóskör személyiségei között. A műveltségi eredmények terén nyilvánvalóan a Corvina-könyvtárral összefüggő adalékok a legfontosabbak; ám e mögött valójában azt a magyar–görög diplomáciai együttműködést indokolt meglátni, amely az egész Európát műveltségi szinten átszövő XV. századi itáliai görög tudóskör tevékenysége révén teremtődött meg. E művelt görög kör számára Mátyás király korában a legfőbb közösségi célkitűzés a kereszténység egysége jegyében Konstantinápoly felszabadítása volt. Vitéz János esztergomi érsek görög köre kapcsán fontos kitérni Geórgiosz Trapezountiosz és a ciprusi görög Podocataro fivérek jelentőségére. A pécsi püspököt, Janus Pannoniust is baráti szálak fűzték e két ciprusi göröghöz, Lodovico és Filippo Podocataróhoz. Geórgiosz Trapezountiosz leánya egy kiváló magyar humanista tudóshoz és diplomatához ment férjhez; és ekként veje, Kosztolányi György életművének jelentősége külön is kutatandó feladatot jelent az itáliai görögökkel való személyes kapcsolatok terén. Vitéz Jánossal kapcsolatban állt az itáliai göröggé lett konstantinápolyi Ioannész Argyropoulosz is. Hunyadi János kancellárja volt Vetési Albert veszprémi püspök, a később „szent aggastyán” néven emlegetett tudós, akinek a görög és latin nyelveken verseket és remek szónoki beszédeket író (és ekként Janus Pannonius által is elismert) unokaöccse, Vetési László veszprémi nagyprépost Rómában Mátyás király követe volt. E körben indokolt utalnom arra, hogy az itáliai görög tudósok által megteremtett neoplatonista kör legfőbb magyar képviselői Janus Pannonius, Báthory Miklós váci püspök, Váradi Péter kalocsai érsek, Garázda Péter, Thelegdi János (Johannes Leontius) és Farkas Mihály voltak. Az itáliai görög Bészarion

bíboros neoplatonista körének legkiemelkedőbb tagjai a következő voltak: Mikhael Aposztolész (1422–1478) krétai görög tudós, Demetriosz Damilasz krétai görög tudós, a Mátyás király udvarában tartózkodó Giovanni Gatto (vagy Gatti), Umberto Puscolo (aki Hunyadi Jánosról emlékezett meg az egyik művében), Galeotto Marzio, Antonio Bonfini, Petrus Ranzanus, Taddeo Ugoletto, Nicolo Perotti, Bartolomeo Fonzio (Fontius), Angelo Poliziano (Politianus), Marsilio Ficino. A fenti személyek mind a reneszánsz nagy tudósai voltak, akiknek a munkái ma is alapvetést jelentenek a XV. század kutatói számára. Az itáliai görög tudóskörök jelentősége a XV. században nyilvánvaló volt mindenki számára Európában, és ez a XVI. század első felében még nagyjából közismert is volt. A XIX. századra a köztudatban elhalványult szinte minden emléke ennek; ezért aztán ideje volt újra felfedezni és a leglényegesebb műveltségi alapvetéseket az Országházban kimondani. E tárgykörben kiemelendő, hogy Mátyás király és a XV. századi humanisták legkiválóbbjai és legfőképpen a rendkívüli jelentőségű itáliai görög tudóskörök hatalmas, egész Európát átfogó erőfeszítéseket tettek a műveltségi diplomácia különböző szintjein, hogy a sorsközösség jegyében közös fellépés valósuljon meg a magyarokkal – katonai együttműködés révén – a törökkel szemben Európa megvédése érdekében. A keresztény sorsközösség és Európa védelme Mátyás király és tudós magyar főpapjai reneszánsz világában alapvetést jelentett. E korszakban az egyetemes értékeket felvállaló magyar–görög kapcsolatok hatották át évtizedeken keresztül a műveltségi diplomácia világát, melynek a hungarológia és a bizantinológia alapvetéseinek, valamint az évszázadokon átívelő középkori magyar–görög művelődéstörténeti kapcsolatok keresztény értéktárainak fényében rendkívüli jelentőséget kell tulajdonítanunk a további kutatások szempontrendszerének meghatározásakor. Előadásomban kitértem arra is, hogy Mátyás király korában teremtődött meg a magyar huszárság örök hírneve! A magyar könnyűlovasság, a huszárság jelentőségére azért hívtam föl különösen nagy hangsúllyal a figyelmet, mert a konferencián egy kiváló hatást és élményt jelentő plakát is nagy sikert aratott. E plakáton egy, a XV. századot

megidéző páncélos lovag ábrázolása volt látható, aki a bal karjában egy aranszínben tündöklő pajzsot tartott. E pajzsos lovag megjelenítése azért volt ragyogó gondolat, mert az ábrázolt pajzstól két méterre ott díszlett egy, a miniszterelnöki irodából e konferenciára áthozott remek műtárgy, az eredeti Mátyás-pajzs másolata. E két pajzs ugyanazt a képi valóságot egyszerre mutatta föl a konferencia hallgatósága számára. (Az eredeti, XV. századi Mátyás-pajzs Párizsban, a Hadtörténeti Múzeumban látható.) Megítélésem szerint a Mátyás-pajzs valójában egy huszárpajzs lehetett; és azért is fontos műemlek, mert közismert a Magyarország „a kereszténység védőpajzsa” fogalom mint magyar eszményörökség.

Az idei csíksomlyói pápalátogatás és az otrantói magyar diadal fényében indokolt rögzítenem, hogy 1481-ben az egész európai kereszténység egyetemes értékét jelentette ez a magyar segítség, hiszen Itália egésze volt végveszélyben! Mátyás király hadvezére, Magyar Balázs magyar serege Otrantót igen gyorsan visszafoglalta a török seregtől, és ekként megmentette Itáliát és Európát a hódítástól. Magyar katonáink egyetemes hadtörténeti dicsőséget értek el: a korabeli itáliai krónikaírók írásaikban rögzítették is ennek a magyar haderőnek a dicsőséges voltát. E kiemelkedő jelentőségű magyar győzelem után a pápa azonnal emlékérmét készíttetett az otrantói dicsőség örök emlékeztérére. Rendkívüli jelentőségű, hogy Mátyás király magyar serege Itáliát és ezzel Rómát is megvédte a törököktől!

Az idei pápalátogatás okán és Csíksomlyó magyar nemzetegyesítő volta jegyében fontos utalnom arra, hogy a székely ősképben a szabad ember eszménye és valósága, a sorsközösségben élő szabad ember teremtőereje őlt testet. Igaz ez a hétköznapi világában, a felelősségvállalásban, melynek Égre mutató lelki eredménye az életút végén a Csillagösvény reménye. A székely szabadság az ősi gyökereket megőrző középkori székely jogállás világában és az ebből eredő történelmi sorsközösség által meghatározott egyéni és közösségi öntudatban gyökerezik. Csak az értheti meg a székely ősmínőség egyetemes jelentőségét, aki megérti az egyéni és közösségi szabadság emberi lényegét. A székely szabadság magyar művelődéstörténeti kincs:

ősisége és tartalma páratlan Európában. Az ősiségből fakadó természetes szabadságtudat a rendíthetetlen volta miatt a történelemben mindig is rendkívül veszélyes volt (és lesz is) minden olyan hatalmi világ számára, amely szabadságot és tisztességet hirdet, ám valójában ez ellen tör. A székely szabadság minden időben emlékeztethet minden magyart arra, hogy szabad ősei teremtettek itt szabad hazát a Kárpát-medencében és a Kárpátokon túli magyar gyepűvidéken. A székely társadalom évezredek gyökerű határt védő volta közismert minden magyar számára. De még ennél is fontosabb, hogy művelődéstörténeti értelemben ez a székely világ a megszületett ember szabad voltát hirdeti az ősidőktől kezdve Szent István országán át napjainkban is a jövő nemzedékek számára.

Pünkösdi búcsunk Csíksomlyón a magyar nemzeti egység kifejezésének keresztény ünnepe is! Húsvéti ünnepkörünkben Jézus Urunk elfogatására, kereszthalálára és feltámadására emlékezünk: ezen csodálatos feltámadást követő 50. nap pünkösdi ünnepe. Pünkösdi ünnepe az 50. nap húsvétvasárnaptól számítva. E nap kimagasló jelentőséggel bír, és ezért az egyház születésnapjaként is értelmezendő: az Újszövet-

ség tanúsága szerint Jézus Krisztus mennybe-menetele után az apostolok, Mária és a tanítványok közös ünnep keretében élték meg ennek egyetemes értéket képviselő üzenetét, és ezt követően alakultak meg az első keresztény közösségek, gyülekezetek.

555 esztendővel ezelőtt, 1464-ben került sor Hunyadi Mátyás megkoronázására, és erről azért is fontos megemlékeznünk, mert dicsőséges királyunk kora minden későbbi magyar nemzedék számára követendő értékpéldát jelentett! Zrínyi Miklós a *Mátyás király életéről való elmélkedések* című (az 1650-es évek közepén kelt) írásában azt rögzítette, hogy Mátyás király „*az egész világot jó hírével, nevével betölté*”, és „*emlékezete örökéig léssen a magyaroknál*”. „*Saskeselyüket kergetett, és azoknál magasabban járt vitézséggel, serénységgel, untalan szorgalmatos fáradsággal. Őt senki meg nem győzte, az ő udvara Mars iskolája volt, az ő tekintete oroszánt hasonlított, az ő állandósága és hadi tudománya mindent meghaladott, az ő jóságáért a föld jól termett, az Isten reánk kegyelmesen nézett, és az egész országvilág előtt tündöklő volt. [...] Bízvást boldog életűnek mondhatjuk, kinek ennyi testi és lelki jókat és szerencsét az Isten ada.*”

Források: (1) Horváth Miklós: Kis magyar pajzsmese. In: Magyar Honvéd. A Honvédelmi Minisztérium hetilapja. 1990. november 23. 20. o.; (2) Kubinyi Ágoston: Mátyás király pajza a Magyar Nemzeti Múzeumban. In: Magyar Academiai Értesítő. XV. évfolyam. 1855. IV. szám. 325. o.; (3) Kölcson kaptuk Mátyás pajzsát. In: Petőfi Népe. Bács-Kiskun Megyei Napilap. XLV. évfolyam. 268. szám. 1990. november 15. 8. o.; (4) Dombi Margit: A középkori magyar diplomácia nyomában. In: Valóság 2015. 5. szám. 66. o.; (5) Hetes Tibor: „...és utódaik dicsőségére is...” Adalékok a Hadimúzeum előtörténetéhez. In: A Hadtörténeti Múzeum Értesítője. 3. Budapest, 2000. 163. o.; (6) Korda Dezső: Mátyás pajza Párizsban. In: Hadtörténelmi Közlemények. 1890. 236. o.; (7) Baják László: A halotti címerek történetéhez. In: Történeti Muzeológiai Szemle. Magyar Múzeumi Történész Társulat Évkönyve. 3. Budapest, 2003. 40. o.; (8) Kubinyi Ágoston: Mátyás király pajza a Magyar Nemzeti Múzeumban. In: Magyar Academiai Értesítő. XV. évfolyam. 1855. IV. szám. 325. o.; (9) Baják László: Címerek a gyászszertartásokon, halotti címerek a 19. századból. In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XXXV–XXXVI. Miskolc, 1997. 166. o.; (10) MTI Sportki-

adás 1943. december 30.; (11) Gábor Éva: A nándorfehérvári csata első napjára emlékeztek Esztergomban. A Hunyadiakért szóló harang. In: Hídnap. Hetilap határok nélkül. VIII. évfolyam. 27. szám. 2010. július 17. 16. o.; (12) Udvarhelyi Nándor: Könyvespolc. Darvas-Kozma József: A csíksomlyói búcsú eredettörténete. Csíkszereda, 2011. In: Honismeret. XXXIX. évfolyam. 2011. 6. szám. 68. o.; (13) Kovács Imre: Csíksomlyó. In: Esztergom és Vidéke. 2002. május 16. 10. o.; (14) Udvarhelyi Nándor: Könyvespolc. Darvas-Kozma József: A csíksomlyói búcsú eredettörténete. Csíkszereda, 2011. In: Honismeret. XXXIX. évfolyam. 2011. 6. szám. 69. o.; (15) Cs. Varga István: „*Boldogasszony anyánk*.” A Mária-kultusz irodalmunkban. In: Szent művészet. Tanulmányok az ars sacra köréből. Válogatta és szerkesztette Cs. Varga István. Bp., 1994. 182. o.; (16) Krónika. In: Levéltári Közlemények. Ötvenhatodik évfolyam. 1. szám. Bp., 1985. 289. o.; (17) Bonfini: Mátyás király. Tíz könyv a magyar történelemből. Latinból fordította Geréb László. A fordítás munkáját tanácsaival segítette Kardos Tibor. A fordítást ellenőrizte Mezey László. Átnézte Juhász László. Bp., 1959. 165–166. o.